

ความงามหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลตามทัศนะสัมพัทธนิยม*

The Beauty of Luang Poo Yai Chai Mongkol (Buddha's Image) According to the View of Relativism

พส:อ่อน มหิทธิโก และสุวิน ทองปั้น

Phra Aon Mahitthiko and Suwin Thongpan

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: Onrahung2012@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอผลศึกษาความงามหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลตามทัศนะสัมพัทธนิยม หลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ถ้ากล่าวถึงความงามจะมีหลากหลายทัศนะ ในบทความนี้จะกล่าวความงามหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลตามทัศนะสัมพัทธนิยม ความงามในทัศนะสัมพัทธนิยมจะเกิดขึ้นได้ต้องมีองค์ประกอบด้วย 2 อย่าง คือ ผู้รู้ (อายุตยะภายใน) กับวัตถุที่ถูกรู้ (อายุตยะภายนอก) และทั้งสองอย่างนั้นต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันความงามจึงจะเกิดขึ้น ดังนั้น ความงามของหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้รู้ได้มองเห็นหลวงปู่แล้วเกิดการรับรู้ทางตา เช่น มีความงามของพระพักตร์และพระวรกายที่อ้อมเอิบที่เปี่ยมไปด้วยบารมีธรรม ทำให้ผู้ที่ไปกราบไหว้บูชาเห็นแล้วเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคล ความงามอีกประการหนึ่งเกิดจากบริบทสิ่งแวดล้อมหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลที่ประดิษฐานอย่างโดดเด่นบนแท่นในอุโบสถ ซึ่งแวดล้อมด้วยภาพจิตรกรรมฝาผนังที่มีความวิจิตรงดงามด้วยรูปทวยเทพที่พร้อมกันมาสักการบูชา ฉะนั้น หลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลจึงเป็นพระพุทธรูปที่มีความงามตามทัศนะสัมพัทธนิยม

คำสำคัญ: ความงาม; หลวงปู่ใหญ่ชัยมงคล; สัมพัทธนิยม

Abstract

The objective of this academic article was to study the beauty of Luang Poo Yai Chai Mongkol according to the view of relativism. Luang Poo Chai Mongkol is the evil-defeated

---

*ได้รับบทความ: 1 มิถุนายน 2561; แก้ไขบทความ: 9 ธันวาคม 2562; ตอรับตีพิมพ์: 26 ธันวาคม 2562

Received: June 1, 2018; Revised: December 9, 2019; Accepted: December 26, 2019

Buddha's statue. If we mentioned the beauty of the Buddha's statues, there will be a variety of views. In this article, it will show the beauty of Luang Poo Chai Mongkol according to the view of relativism. The beauty of the Buddha's statue in Relativism's view is composed of 2 elements. These were: 1. Knowing (internal), and 2. The object is known (External appearance and both must have a relationship to each other and so the beauty will be appears. Therefore, the beauty of Luang Poo Chai Mongkol will be appears when the knower have seen Luang Poo Chai Mongkol and known it by eye, such as, The beauty of the face and the body was full with dignity. The worshipers worshiped and have faith in Luang Poo Chai Mongkol and another beauty is from the environmental context. Luang Phor Yai Chai Mongkol enshrined prominently on the altar in the chapel which was surrounded by beautiful murals. So, Luang Poo Yai Chai Mongkol is the beauty of the Buddha's statue according to the view of relativism.

Keywords: Beauty; Luang Poo Yai Chai Mongkol; Relativism

1. บทนำ

หลวงปู่ใหญ่ชัยมงคล เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย เป็นพระประธานในอุโบสถ วัดหนองใหญ่ ตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นพระพุทธรูปที่มีความเก่าแก่ จากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุในหมู่บ้านว่ามีผู้ไปพบพระพุทธรูปหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลในป่าที่มีเถาวัลย์ปกคลุมอยู่บนเนินลักษณะเหมือนโบสถ์ (สิมอีสาน) จากการศึกษาลักษณะพระพุทธรูปในประเทศไทยพบว่าพุทธศิลป์ของหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลเป็นพระพุทธรูปในสมัยเชียงรุ่ง แต่ฝีมือสร้างนั้นเป็นฝีมือของช่างในท้องถิ่นอีสาน พุทธศิลป์ของหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลจึงออกมาไม่ละเอียดอ่อนเหมือนช่างในภาคกลาง แต่จะออกแข็งๆ หยาบๆ ไม่ได้สัดส่วนตามมหาบุรุษลักษณะเท่าใดนัก แต่ก็มีความงดงามของพุทธศิลป์ที่เป็นเอกลักษณ์ของช่างในท้องถิ่นของภาคอีสาน

ซึ่งเป็นความงามเฉพาะของชาวอีสานเท่านั้น

ผู้เขียนได้นำแนวคิดเกณฑ์การตัดสินความงามทางสุนทรียศาสตร์ ซึ่งเป็นแนวคิดของนักปรัชญาตะวันตก ที่มีรูปแบบและเป็นที่ยอมรับกันทั่วโลก มาวิเคราะห์หาความงามของหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลเกณฑ์ตัดสินความงามทางสุนทรียศาสตร์ที่ผู้เขียนใช้วิเคราะห์ความงาม คือ สัมพัทธนิยม (Relativism) ซึ่งเป็นเกณฑ์ตัดสินความงามอีกเกณฑ์หนึ่งของฝั่งตะวันตกที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นเกณฑ์ตัดสินที่เหมาะสมในการใช้ตัดสินความงามทางสุนทรียศาสตร์ โดยสัมพัทธนิยมได้กล่าวถึงการประนีประนอมทั้งสองทฤษฎีเข้าด้วยกันเพราะเห็นว่าคุณค่าของความงาม หรือศิลปะต้องประกอบไปด้วยวัตถุและผู้รับรู้วัตถุหรือศิลปะนั้นๆ จึงจักเกิดความชื่นชมหรือเข้าถึงความงามของศิลปะได้ (Phramaha Rangsan Gittipanyo, 2010) และยังมีอีกแนวคิดหนึ่งคือ

การนำเอาสภาพความเป็นจริงหรือสภาพแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นศาสนาวัฒนธรรมของแต่ละสังคมเข้ามาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจความงามด้วยนอกจากวัตถุและจิตเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง จึงถือได้ว่าสัมพัทธนิยมเป็นเกณฑ์ตัดสินความงามเกณฑ์หนึ่งที่เหมาะสมจะนำมาใช้ตัดสินความงามทางสุนทรียศาสตร์

2. พุทธประติมากรรมหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคล

หลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัยขนาดหน้าตักกว้าง 1.30 เมตร เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ ซึ่งเป็นพระประธานประจำอุโบสถวัดหนองใหญ่ ตำบลหนองใหญ่อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด จากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุในหมู่บ้านเล่าสืบต่อกันมาว่า สถานที่ที่พบหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลนี้ เดิมเป็นป่าที่บิณฑบาตเข้ามาล่าสัตว์เห็นเนินดินสูงและมีเถาวัลย์ปกคลุมองค์พระ จึงได้ปีนขึ้นไปแล้วเห็นพระพุทธรูปองค์ใหญ่ประดิษฐานอยู่บนฐาน มีซากอิฐกองทับถมกันอยู่สันนิษฐานว่าเป็นโบสถ์เก่าต่อมาชาวบ้านจึงย้ายเข้ามาตั้งบ้านเรือนและบูรณะเป็นวัดขึ้นจนถึงปัจจุบันหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลองค์นี้สันนิษฐานว่าเป็นพุทธประติมากรรมสมัยเชียงรุ่ง ดูจากลักษณะพุทธศิลป์ขององค์พระพุทธรูปแล้ว เป็นฝีมือการสร้างของช่างในท้องถิ่นอีสานอย่างแน่นอน เพราะดูจากฝีมือช่างแล้วเส้นสายไม่ละเอียด เส้นสายรายละเอียดของรูปทรงและผิวสัมผัสอันมีลักษณะแข็งๆ หยวบๆ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์และภาพสะท้อนในงานช่างอีสานในศิลปะพระพุทธรูป

พระพุทธรูปที่เป็นฝีมือของช่างที่เป็นคนอีสานที่พบเห็นจะมีขนาดไม่ใหญ่เหมือนพระพุทธรูป

รูปในภาคอื่นๆ ของประเทศไทย เหตุที่เป็นเช่นนั้น เพราะว่าภาคอีสานของประเทศไทยลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงอากาศร้อนและแห้งแล้ง ประชาชนในภาคอีสานจึงมีฐานะค่อนข้างยากจน อาชีพหลักคือการเกษตร มีวิถีชีวิตอยู่กับธรรมชาติป่าเขา ด้วยความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง จึงได้ร่วมกันสร้างวัดและศาสนสถานภายในวัดขึ้นพร้อมทั้งทะนุบำรุงอย่างดีมาตลอด อนึ่งศาสนสถานของวัดในภาคอีสานสมัยก่อนนั้นจะมีขนาดไม่ใหญ่โต ไม่ว่าจะเป็นศาลาการเปรียญ กุฏิหรือแม้กระทั่งโบสถ์ โดยเฉพาะโบสถ์ ซึ่งชาวอีสานเรียกว่า “สิม” จะมีขนาดเล็กกะทัดรัดด้วยสภาพเศรษฐกิจ จึงไม่มีงบประมาณมากมายมาสร้างโบสถ์หลังใหญ่ๆ สร้างได้เฉพาะโบสถ์หลังเล็กๆ นอกจากสร้างศาสนสถานภายในวัดแล้วสิ่งหนึ่งที่ชาวอีสานได้สร้างขึ้นมาเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าเพื่อเตือนสติของคนในชุมชนให้เคารพบูชาและประพฤติปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธองค์คือพระพุทธรูปและวัสดุอุปกรณ์ในการก่อสร้างก็เป็นวัสดุที่มีอยู่ตามธรรมชาติในท้องถิ่นนั่นเอง

การที่อุโบสถ์และศาสนสถานภายในวัดมีขนาดเล็ก ชาวอีสานจึงได้ทำการสร้างพระพุทธรูปเพื่อใช้เป็นพระประธานมีที่ขนาดเล็กตามเพื่อให้ดูเหมาะสมกับโบสถ์หรือศาลาการเปรียญที่มีขนาดเล็กช่างที่สร้างพระพุทธรูปเป็นคนในท้องถิ่นและวัสดุที่ใช้ส่วนมากก็หาเอาตามมีตามได้ในแต่ละท้องถิ่นของภาคอีสานนั่นเอง พระพุทธรูปที่พบในภาคอีสานสมัยก่อนส่วนใหญ่สร้างขึ้นจากวัสดุ 2 ชนิดคือ 1) พระไม้ 2) พระปูนปั้นปะทายสกุลช่างพื้นบ้านพื้นเมืองในสิม พระพุทธรูปทั้งสองชนิดนี้

เป็นพระพุทธรูปที่แสดงออกมาให้เห็นถึงศรัทธาที่
กัลณกรองออกมาเป็นฝีมือช่างในภาคอีสานที่เป็น
เอกลักษณ์ทางพุทธศิลป์ของคนอีสาน (Phramaha
Papon Katararo and Leeka, 2017 : 99-113)

หลวงปู่ใหญ่ชัยมงคล พระพุทธรูปปางมาร
วิชัย เป็นมรดกตกทอดที่บรรพบุรุษชาวอีสานที่ตั้ง
ถิ่นฐาน ณ บริเวณบ้านหนองใหญ่และบริเวณที่ตั้ง
วัดหนองใหญ่ในปัจจุบัน หลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลสร้าง
ขึ้นจากแรงศรัทธาอันแรงกล้าของบรรพบุรุษชาว
อีสานที่มีต่อพระพุทธศาสนา และเชื่อในอาณิสย
ของการสร้างพระพุทธรูปตามความเชื่อของ
พระพุทธศาสนา วัสดุที่สร้างหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคล
คือปูน โดยช่างได้ใช้ปูนปั้นเป็นพระพุทธรูปขึ้นมา
ลักษณะของพุทธศิลป์เป็นพุทธประติมากรรมสมัย
เชียงรุ่ง แต่ช่างที่สร้างนั้นเป็นช่างในท้องถิ่น ฝีมือ
จึงไม่ค่อยละเอียดอ่อนเหมือนช่างในเมือง มหาบุรุษ
32 ประการ จึงไม่ถูกต้องนัก ทำให้พุทธศิลป์ของ
หลวงปู่ใหญ่ชัยมงคล เมื่อช่างปั้นและตกแต่งจน
เสร็จแล้ว จะมีบางจุดหนาบ้างบางบางและลายเส้น
ที่ออกมาก็หยวบๆ ดิบๆ เหมือนดังช่างในท้องถิ่น
อีสานทั่วๆ ไป

ถึงแม้ว่า มหาบุรุษลักษณะ 32 ประการ
จะผิดเพี้ยนไปบ้างและไม่ละเอียดประณีตนัก แต่ก็
เต็มเปี่ยมไปด้วยความงามและคุณค่า งามด้วยพระ
ปัญญาคุณ พระมหากรุณาคุณ และพระบริสุทธิ์คุณ
ที่แฝงอยู่ในองค์พระพุทธรูป ทั้งยังเพียบพร้อมเต็ม
เปี่ยมไปด้วยคุณค่าและความงามที่เกิดจากความ
ศรัทธาและความเพียรพยายามอย่างสุดฝีมือของช่าง
และชาวพุทธในสมัยก่อนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ตรงที่
เป็นวัดหนองใหญ่และบริเวณใกล้เคียงในปัจจุบันนี้

ที่ทำให้งานสร้างพระพุทธรูปนี้เสร็จลุล่วงเป็นอย่างดี
พร้อมกันนั้นก็ได้พุทธประติมากรรมที่งดงามเป็น
เอกลักษณ์เฉพาะของคนอีสานอีกด้วย คนทั่วไป
อาจจะมองว่าพระพุทธรูปในภาคอีสานถึงจะไม่
งดงามเท่าพระพุทธรูปของที่อื่น แต่ปริศนาธรรมใน
พุทธลักษณะก็ยังคงมีอย่างเต็มเปี่ยมเหมือนกับ
พระพุทธรูปทั่วไป ไม่ว่าจะเป็พระเกสาที่มี
ลักษณะเป็นกันหอย กันหอยนั้นหมายถึงปมปัญหา
ที่เราสร้างเป็นปมขึ้นมาให้กับตัวเอง ถ้าเราไม่สร้าง
ปัญหาขึ้นให้กับตนเอง ความทุกข์ก็จะไม่เกิด
เปลวไฟและยอดแหลมบนพระเศียร เปลวเพลิง
หมายถึงความเร่าร้อนของกิเลสซึ่งเป็นตัวเหตุของ
ปัญหาในชีวิตของคน ยอดแหลมนั้นหมายถึง
ปัญญา เมื่อเราสร้างปมปัญหาขึ้นมาจากความไม่รู้
ทันกิเลสในใจของตนเองแล้ว สิ่งเดียวที่จะแก้
ปัญหาทั้งหลายได้คือ ปัญญา

พระเนตรที่หลบต่ำ หมายถึง คนเราชอบ
มองสูงมองดูแต่ปัญหาของคนอื่น และตำหนิแต่คน
อื่นว่าเป็นตัวปัญหา แต่ไม่เคยมองต่ำลงมาดูตัวเอง
เลยว่าตัวเองเป็นอย่างไร ไม่เคยคิดที่จะแก้ปัญหา
ของตัวเองเลย พระกรรณยาว หมายถึง ให้เป็นคน
หูหนักไว้ อย่าเป็นคนหูเบาเชื่อคนง่าย พระโอษฐ์ยิ้ม
ละม้าย เป็นการแสดงออกถึงความรักความเมตตา
ต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์โลกที่ร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย
ร่วมกัน ความงามและคุณค่าของหลวงปู่ใหญ่
ชัยมงคลที่เป็นความงามในทัศนะของพระพุทธ
ศาสนา

การศึกษาประวัติพระพุทธรูปของภาค
อีสาน จึงได้ทราบว่ ในอดีตสมัยบรรพบุรุษของคน
อีสานได้สร้างพระพุทธรูปขึ้นมาโดยใช้วัสดุหลัก

2 อย่าง คือ พระพุทธรูปที่สร้างจากไม้และพระพุทธรูปที่สร้างจากปูน ซึ่งพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นโดยฝีมือของช่างในภาคอีสานนั้นจะมีพุทธลักษณะเฉพาะคือจะไม่งดงามตรงตามพุทธลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการเท่าไร อาจจะมีขาดๆ เกินๆ บ้าง ในบางจุด ลายเส้นหยาบๆ ดิบๆ (Khamkheuw, 2000 : 92) ไม่ละเอียดประณีตเช่นช่างในภาคอื่นๆ ของประเทศไทย เช่น ภาคกลาง เป็นต้น แต่ก็ยังคงเต็มเปี่ยมไปด้วยคุณค่าและความงดงามตามแบบของช่างชาวอีสาน

หลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัยแห่งวัดหนองใหญ่ ตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นมรดกล้ำค่าที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษชาวอีสาน ที่สร้างขึ้นจากปูนปั้นที่งดงามตามแบบอีสานในขณะเดียวกันถ้าเรานำเอาแนวคิดสัมพัทธนิยมมาวิเคราะห์ความงามของหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคล นักคิดกลุ่มสัมพัทธนิยมจะมีท่าทีอย่างไรกับพุทธประติมากรรมของหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคล

3. ความงามตามทัศนะสัมพัทธนิยม

สัมพัทธนิยม เป็นชื่อของกลุ่มนักปรัชญาที่ค้นหาคำตอบในเรื่องของความงาม นักปรัชญาในกลุ่มนี้พยายามค้นหาเกณฑ์ที่จะนำมาใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินความงามที่ถูกต้องที่สุด งานของนักปรัชญาในกลุ่มนี้ต่อมาได้กลายมาเป็นแขนงหนึ่งของวิชาปรัชญา คือ สุนทรียศาสตร์ ที่ว่าด้วยเรื่องของความงาม นักปรัชญาในกลุ่มนี้ค้นหาความจริงว่าจริงๆ แล้วความงามมันคืออะไรความงามมันมีอยู่จริงไหมถ้ามีอยู่จริงอะไรคือสิ่งที่จะใช้ตัดสินว่าวัตถุที่เรา

พบเห็นเหล่านั้นว่างาม งามอย่างไร งามตรงไหน นักปรัชญาที่คิดค้นหาคำตอบของปัญหาทางความงามนั้นมีมากมายหลายกลุ่ม แต่ที่เป็นกลุ่มหลักๆ แล้วมีอยู่ 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มจิตนิยมหรืออัตถนิยม (Subjectivism) 2) กลุ่มวัตถุนิยมหรือปรัวิสัยนิยม (Materialism) 3) กลุ่มสัมพัทธนิยม (Relativism) ซึ่งแต่ละกลุ่มก็มีแนวคิดที่เป็นเกณฑ์ตัดสินความงามแตกต่างกันออกไป เช่น กลุ่มจิตนิยมบอกว่าความงามแท้จริงนั้นอยู่ที่จิตของผู้ที่มองวัตถุเท่านั้น ไม่ได้อยู่ที่ตัวของวัตถุ แต่กลุ่มวัตถุนิยมบอกว่าไม่ใช่ความงามแท้จริงอยู่ที่ตัวของวัตถุไม่ใช่จิต ส่วนกลุ่มสัมพัทธนิยมนั้นก็กลับมีแนวคิดที่ว่าทั้งวัตถุและจิตต่างก็กล่าวได้ถูกต้องทั้งสอง แต่ที่ถูกต้องจริงนั้นนอกจากวัตถุกับจิตแล้วต้องดูสภาพแวดล้อมหรือบริบทของท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย ไม่ว่าจะป็นวัฒนธรรม ความเชื่อ เป็นต้น เข้ามาเป็นหลักในการพิจารณาหาความงามของสิ่งนั้นๆ ด้วย

นักคิดทั้ง 3 กลุ่มก็ได้เสนอแนวคิดที่จะใช้ในการตัดสินความงามในแบบเฉพาะของตนซึ่งกลุ่มอัตถนิยมหรือจิตนิยมก็ได้เสนอแนวคิดของกลุ่มตนเองโดยยกการตัดสินความงามให้กับจิตของมนุษย์เพียงอย่างเดียว โดยพวกเขาให้เหตุผลว่าคุณค่าทางหรือความงามทางสุนทรียะเป็นคุณสมบัติของจิตที่ตอบสนองต่อวัตถุทางสุนทรียะโดยไม่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติใดๆ ของวัตถุทั้งสิ้น (Komutnanon, 1997 : 83) จากคำกล่าวนี้กลุ่มวัตถุนิยมหรือปรัวิสัยนิยมก็ได้ตอบไปว่า ความงามเป็นคุณสมบัติที่ติดตัววัตถุมาแต่แรกแล้ว ไม่ว่าจะป็นใครสนใจหรือไม่ก็ตามแต่วัตถุนั้นก็งาม และนักคิดกลุ่มวัตถุนิยมยังกล่าวต่อไปอีกว่า การที่เราให้ความ

สนใจต่อวัตถุนั้นๆ เพราะเราพบว่าวัตถุนั้นมีความงามอยู่ในตัววัตถุของวัตถุนั้นนั่นเอง (Phra Taksin Ganathikon, 2001 : 279) จากแนวคิดของนักคิดทั้งสองกลุ่มจะเห็นได้ว่าแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง เรียกว่า สุดโต่งกันไปคนละทาง เพราะความขัดแย้งกันของทั้งสองแนวคิดนี้ จึงทำให้เกิดการเสนอแนวคิดที่จะใช้เป็นที่เกณฑ์ตัดสินความงามทางสุนทรียศาสตร์กลุ่มใหม่ขึ้นมา นั่นคือ กลุ่มสัมพัทธนิยม

นักคิดกลุ่มสัมพัทธนิยมได้นำเอาแนวคิดที่โดดเด่นของทั้งสองกลุ่มมารวมเข้าด้วยกัน แล้วก็เสนอแนวคิดที่เป็นของตัวเองเข้าไปด้วย กล่าวคือสัมพัทธนิยมออกมเสนอแนวคิดว่า ความงามนั้นมีอยู่ทั้งในวัตถุและจิตของผู้ที่รับรู้วัตถุนั้น และต้องประกอบด้วยบริบทสภาพสภาพแวดล้อมของสังคมหรือถิ่นนั้นๆ ด้วย สำหรับสัมพัทธนิยมสิ่งๆ หนึ่งจะไม่สามารถงามได้ในทุกที่ทุกสังคม เพราะศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละสังคมย่อมไม่เหมือนกัน ดังที่แลงเฟลด์ กล่าวว่า การที่จะตัดสินว่าสิ่งไหนงามหรือไม่งามทางสุนทรียศาสตร์นั้นต้องเป็นการกระทำปฏิบัติกริยาระหว่างจิตของแต่ละบุคคลกับสถานการณ์แวดล้อม ซี ไอ เลวิส ได้กล่าวว่า คุณค่าทางสุนทรียะไม่ใช่คุณสมบัติของวัตถุที่มีลักษณะสมบูรณ์และไม่ใช่ว่าความรู้สึกทางสุนทรียะที่เกิดขึ้นโดยตรงของผู้รับอย่างใดอย่างหนึ่ง คุณค่าทางสุนทรียะไม่ใช่สิ่งที่มีค่าในตัวเองแต่มีลักษณะในเชิงสัมพัทธ์ ฉะนั้น เมื่อวิถีชีวิตของคนในสังคมจึงไม่เหมือนกันและควรจะใช้สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยตัดสินว่าอะไรคือ ความดี ความงามและคุณค่าของสิ่งวัตถุสุนทรียะในสังคมนั้นๆ (Duenrungfa

Penpaisit, 2004 : 73) การที่สัมพัทธนิยมได้เสนอแนวคิดในการหาความงามทางสุนทรียศาสตร์โดยเพิ่มสภาพแวดล้อมของสังคมเข้ามาใช้เป็นเกณฑ์หลักในการตัดสิน ถือว่าเป็นการแนวคิดที่เพิ่มความลงตัวในการตัดสินความงามได้ดีด้วยเหตุผล 2 ข้อ คือ 1) เป็นทางออกให้กับนักคิดกลุ่มวัตถุนิยมกับจิตนิยมได้ในระดับหนึ่ง 2) การจะเกณฑ์ตัดสินความงามที่ดีที่สุดที่ถูกต้องที่สุดนั้นเป็นเรื่องยาก การที่นักคิดกลุ่มสัมพัทธนิยมได้นำเอาสภาพแวดล้อมของแต่ละสังคม ไม่ว่าจะเป็นศาสนา วัฒนธรรมอันเป็นวิถีชีวิตจริงของแต่ละสังคมมาเป็นหลักอีกอย่างหนึ่งนอกจากจิตกับวัตถุ ถือได้ว่าเป็นทางออกในการแก้ไขปัญหาหลายๆ อย่างให้การค้นหาความงามที่แท้จริงได้ดีอีกแนวคิดหนึ่ง

สัมพัทธนิยมคือเกณฑ์หลักที่ใช้ในการตัดสินความงามทางสุนทรียศาสตร์อีกเกณฑ์หนึ่ง โดยมีแนวคิดหลักคือการนำเอาสภาพความเป็นจริงหรือสภาพแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นศาสนา วัฒนธรรมของแต่ละสังคมเข้ามาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินความงามด้วยนอกจากวัตถุและจิตเพียงอย่างเดียว หนึ่ง ถือว่าเป็นแนวคิดที่เพิ่มความลงตัวในการตัดสินความงามได้ดีด้วยเหตุผล 2 ข้อ คือ 1) เป็นทางออกให้กับนักคิดกลุ่มวัตถุนิยมกับจิตนิยมได้ในระดับหนึ่ง 2) การจะเกณฑ์ตัดสินความงามที่ดีที่สุดที่ถูกต้องที่สุดนั้นเป็นเรื่องยาก การที่นักคิดกลุ่มสัมพัทธนิยมได้นำเอาสภาพแวดล้อมของแต่ละสังคม ไม่ว่าจะเป็นศาสนา วัฒนธรรมอันเป็นวิถีชีวิตจริงของแต่ละสังคมมาเป็นหลักอีกอย่างหนึ่งนอกจากจิตกับวัตถุ ซึ่งสภาพแวดล้อมนั้นรวมไปถึงสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบๆ วัตถุนั้น ไม่ว่าจะเป็นแสง มุม

ระยะเป็นองค์ประกอบสำคัญของความงามตามทัศนะสัมพัทธนิยม

ในกรณีความงามของหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคล ผู้ที่จะรับรู้ความงามได้ต้องอยู่ในมุมที่เห็นได้อย่างชัดเจนไม่มีสิ่งขวางกั้น ระยะไม่ไกลจนเกินไปคือ ระยะประมาณ 3 - 7 เมตร ในระดับแสงที่ไม่มีติดจนเกินไป เพราะหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลเป็นพระประธานที่ประดิษฐานอยู่ในโบสถ์ การที่จะรับรู้ความงามได้จึงต้องประกอบด้วยองค์ประกอบที่เป็นสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นความงามในองค์หลวงปู่เอง ตัวของผู้รับรู้ที่มีประสบการณ์หรือเห็นคุณค่าและความงามในองค์หลวงปู่ และสภาพแวดล้อมในขณะที่ผู้รับรู้ความงาม ไม่ว่าจะเป็น ระยะ มุม หรือแสง เป็นองค์ประกอบในการตัดสินความงามของหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลด้วย

4. ความงามหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลตามทัศนะสัมพัทธนิยม

สัมพัทธนิยมมีแนวคิดว่าคุณงามมีอยู่ที่จิตใจของผู้รับรู้หรือรับสัมผัสกับวัตถุแห่งสุนทรียะและในตัววัตถุเองก็มีความงามอยู่ในตัวด้วย แต่องค์ประกอบที่สำคัญในการตัดสินว่าวัตถุนั้นงามหรือไม่งามคือ สภาพแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นศาสนา วัฒนธรรมที่ฝังลึกอยู่ในวิถีชีวิตและจิตใจของคนในสังคมนั้นๆ มาใช้เป็นเกณฑ์หนึ่งที่จะตัดสินวัตถุนั้นด้วยจึงจะเป็นเกณฑ์ตัดสินที่เชื่อถือได้ กล่าวคือ เมื่อเราไปเจอวัตถุสิ่งหนึ่งในที่ต่างสังคมต่างวัฒนธรรมกับเราจะตัดสินลงไปเลยว่าวัตถุนั้นไม่งาม ไม่ดี เพราะเราไม่ชอบ นักคิดกลุ่มสัมพัทธ

นิยมบอกว่าไม่ได้ ไม่ถูกต้อง เพราะคำตัดสินของคุณไม่เป็นกลาง เพราะตามแนวคิดของสัมพัทธนิยมมีว่า ผู้รับรู้หรือรับสัมผัสกับวัตถุแห่งสุนทรียะต้องวางตัวเป็นกลาง (Khamkheuw, 2000 : 110) นั่นก็หมายความว่า เมื่อเราพบวัตถุหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งเราจะใช้ความรู้สึกของตนเองเป็นสิ่งตัดสินเลยไม่ได้ ต้องดูที่สภาพแวดล้อมของสังคมทั้งภูมิประเทศ สภาพดินฟ้าอากาศ ศาสนาวัฒนธรรม สิ่งทั้งหลายเหล่านี้เป็นอยู่ในวิถีชีวิตของคนในสังคมนั้นๆ อีกประการหนึ่งการใช้ตัวเองเพียงอย่างเดียวเป็นใหญ่ในการตัดสินความงามในทางสุนทรียศาสตร์ก็จะมีปัญหาตามมาว่าแต่ละคนเข้าใจในสุนทรียะธาตุหรือมีประสบการณ์ในเรื่องความงามแค่ไหน ความงามในทางสุนทรียศาสตร์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับว่าสิ่งๆ นั้นมีสัดส่วนที่ถูกต้องเหมาะสมเท่านั้น แต่ยังมีความหมายรวมไปถึงความแปลกตาความน่าทึ่ง และมีความหมายลึกเข้าไปถึงคุณค่าของสิ่งๆ นั้นอีกด้วย (Khamkheuw, 2000 : 107) ดังนั้นนักคิดกลุ่มสัมพัทธนิยมจึงไม่เชื่อว่าความงามขึ้นอยู่กับจิตใจของคนเพียงอย่างเดียว และก็ไม่ยอมรับว่าความงามนั้นอยู่ในตัววัตถุอย่างเดียวกันแต่ความงามตามแนวคิดของกลุ่มสัมพัทธนิยมต้องประกอบด้วยจิตใจของคน วัตถุ และสภาพแวดล้อมของสังคมนั้นๆ เมื่อทั้ง 3 อย่างนี้ประกอบกันครบจึงจะเห็นความงามทางสุนทรียศาสตร์ในวัตถุนั้นได้

กรณีหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคล ที่เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยที่สร้างขึ้นโดยช่างในท้องถิ่นซึ่งอาจจะไม่ดีไปศึกษาหรือฝึกฝนฝีมือช่างอย่างจริงจังนัก แต่ที่สร้างพระพุทธรูปขึ้นมาก็ด้วยแรงศรัทธาที่มีต่อพระพุทธรูปนั้นเอง งานที่ออกมาจึงไม่ละเอียด

อ่อนหรือดงาม มหาบุรุษลักษณะ 32 ประการ จึงไม่สมบูรณ์ ขาดๆ เกินๆ บ้างในบางจุดดังที่ได้กล่าวแล้วในข้างต้น เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว การที่จะวิเคราะห์ความงามตามแนวคิดของกลุ่มสัมพัทธนิยม นั้น ต้องแยกประเด็นในการวิเคราะห์ไปที่ละเอียด คือ 1) ความงามทางด้านรูปทรงหรือวัตถุ 2) ความงามทางด้านจิตใจ และ 3) ความงามที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อม เพราะการแยกวิเคราะห์ที่ละเอียดจะทำให้เราเห็นความงามตามที่ชนะขององค์พระได้ดียิ่งขึ้น

1. ความงามทางด้านรูปทรงหรือวัตถุของหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลนี้ คนทั่วไปได้พบเห็นแล้วเมื่อเทียบกับพระพุทธรูปในยุคหลังๆ มาจนถึงปัจจุบันอาจจะบอกว่าไม่งาม ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมาแล้วว่าเป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นมาจากฝีมือช่างชาวบ้านในท้องถิ่นที่ไม่เชี่ยวชาญเท่าไรนัก แต่การจะตัดสินจากเหตุดังกล่าวมานี้ว่าเป็นพระพุทธรูปที่ไม่งามตามหลักสุนทรียศาสตร์นั้นคงไม่ถูกต้อง เพราะความงามตามหลักสุนทรียศาสตร์จะต้องใช้สุนทรียธาตุ (Aesthetical Elements) อย่างใดอย่างหนึ่งมาประกอบการพิจารณา ซึ่งมีอยู่ 3 ประการ คือ ความงาม (Beauty) ความแปลกหูแปลกตา (Pictures queness) และความน่าทึ่ง (Sublimity) (Banphloeng, 2011 : 32) จากที่กล่าวมานี้ ถ้าเรามองความงามทางด้านรูปทรงหรือวัตถุ จะพบว่ารูปทรงแปลกหูแปลกตาไปจากพระพุทธรูปที่เราเห็นในปัจจุบัน เพราะเป็นศิลปะที่แข็งแรง หยิบๆ ไม่ละเอียดอ่อนรูปทรงก็ไม่ได้สัดส่วนอย่างพระพุทธรูปที่ท่านเคยเห็นพระพุทธรูปในภาคกลางหรือในเมืองใหญ่ๆ จากนั้นก็ต้องดูที่บริบทของสังคมสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนในชุมชนปัจจุบัน แล้วพิจารณาสืบย้อนกลับไปถึงสมัยที่สร้างพระพุทธรูป จะเจอคุณค่า

ความงามที่ซ่อนอยู่ในรูปทรงของพุทธปติมากรรมของหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคล

2. ความงามทางด้านจิตใจของหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลเป็นความงามที่เกิดจากจิตเข้าไปรับรู้คุณค่าในองค์พระพุทธรูปไม่ว่าจะเป็นความงามที่เกิดขึ้นจากพุทธปติมากรรมความเก่าแก่ขององค์พระ ความงดงามจากจิตใจของช่างที่มีความเพียรพยายามสร้างหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลจนสำเร็จตามแบบของพุทธปติมากรรม ถึงแม้ฝีมือช่างจะไม่ละเอียดสวยงามอย่างช่างหลวงหรือช่างในปัจจุบันที่มีเครื่องมือและเทคโนโลยีที่ทันสมัยช่วยในการสร้าง ถึงอย่างไรก็ตาม ความไม่ละเอียดอ่อนของรูปทรงก็ไม่ได้ทำให้ความงามที่เกิดจากจิตใจของนักปรัชญาจิตนิยมลดน้อยลงไปเลย เพราะตามแนวคิดของจิตนิยมความงามอยู่ที่จิตของมนุษย์ไม่ใช่อยู่ที่วัตถุ

3. ความงามที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมของหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อม วัดหนองใหญ่ บ้านหนองใหญ่ ตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ ตั้งอยู่ในสังคมของพุทธศาสนา เป็นสังคมที่เต็มไปด้วยพุทธศาสนิกที่เปี่ยมไปด้วยศรัทธาที่มีพุทธปติมากรรมที่เป็นตัวแทนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นศาสดาของพระพุทธศาสนา ถึงแม้พุทธศิลป์ที่พบจะเป็นศิลปะที่แข็งแรง หยิบๆ ไม่ละเอียดอ่อนรูปทรงก็ไม่ได้สัดส่วนอย่างพระพุทธรูปที่ท่านเคยเห็นพระพุทธรูปในภาคกลางหรือในเมืองใหญ่ๆ จากนั้นก็ต้องดูที่บริบทของสังคมสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนในชุมชนปัจจุบัน แล้วพิจารณาสืบย้อนกลับไปถึงสมัยที่สร้างพระพุทธรูป จะเจอคุณค่า

มากมายจากกระบวนการสร้างพระพุทธรูปองค์นี้ขึ้นมา แต่ละขั้นตอนของการสร้างหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคล ล้วนแฝงไว้ด้วยคุณค่าอันมากมายมหาศาลต่อสังคมของพระพุทธศาสนา เริ่มจากศรัทธาอันยิ่งใหญ่ของประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นแห่งนี้ ในสมัยนั้นที่คิดจะสร้างพระพุทธรูป การหาช่าง การคิดสรรคปางพระพุทธรูปที่จะสร้าง การเลือกวัสดุที่จะมีความทนทานให้อยู่ได้คงทนถึงสมัยลูกหลาน เมื่อได้ช่าง ได้วัสดุแล้วก็ลงมือสร้าง ระยะเวลาในการสร้างจะยาวนานแค่ไหนถึงสร้างเสร็จนั้นก็ไม่รู้ อีกทั้งภายในอุโบสถของวัดหนองใหญ่ที่ประดิษฐานหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลนั้นก็แวดล้อมด้วยภาพจิตรกรรมฝาผนังที่เขียนรูปเหล่าเทวดาในสวรรค์ชั้นต่างๆ ที่กำลังประนมมือลอยลงมาเพื่อนมัสการองค์หลวงปู่ ผู้ที่เข้าไปภายในอุโบสถวัดหนองใหญ่เพื่อกราบหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลจะได้พบกับภาพที่งดงามตระการตาอยู่เบื้องหน้า

5. สรุป

การค้นหามองของหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลโดยใช้เกณฑ์ตัดสินความงามของกลุ่มสัมพัทธนิยม ซึ่งมีแนวคิดหลักว่าต้องใช้สภาพแวดล้อมของสังคมนั้นๆ มาเป็นเกณฑ์หนึ่งในการตัดสินความงามของศิลปะหรือวัตถุต่างๆ ที่ธรรมชาติสรรสร้างขึ้นมาว่างามหรือไม่งาม นอกจากความงามที่มีอยู่แล้วในตัวของวัตถุนั้นและประสบการณ์ความงามที่มีอยู่ในจิตใจของคนเรา จากการค้นหาด้วยกระบวนการตามแนวคิดของสัมพัทธนิยมแล้วพบว่า หลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลเป็นพระพุทธรูปมีความงามทางสุนทรียศาสตร์อยู่ในองค์พระ ด้วยเหตุผลที่ว่า

1. พุทธศิลป์เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของอีสานทำให้ดูแปลกตาจากประสบการณ์ทางสุนทรียะที่เคยเห็นมาก่อนเมื่อพบเห็นครั้งแรก

2. เมื่อนำบริบทของสังคมที่เป็นสภาพแวดล้อมขององค์พระมาเป็นเกณฑ์หนึ่งในการตัดสิน ก็พบว่าสังคมแห่งนี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้เป็นสังคมของชาวพุทธที่มีศรัทธามั่นคงต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี หลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลประดิษฐานบนแท่นภายในอุโบสถที่มีลักษณะห้องสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดความกว้าง 8 เมตร ยาว 19.50 เมตร ผนังทั้ง 4 ด้าน เขียนจิตรกรรมฝาผนังรูปเหล่าเทวดาทั้ง 4 ด้านในลักษณะการเหาะมาน้อมนมัสการต่อองค์หลวงปู่ใหญ่ เมื่อเราก้าวพ้นประตูอุโบสถเข้าไปจะมองเห็นองค์พระที่ประดิษฐานอยู่บนแท่นซึ่งอยู่ห่างจากประตู 9 เมตร แต่ระยะที่มองเห็นความงามขององค์พระได้อย่างชัดเจนและมีความงดงามอยู่ในระยะ 3 เมตร ทำให้เห็นพระพักตร์ที่มีความเมตตาต่อผู้มาสักการบูชารวมทั้งผู้พบเห็นทั่วไปและพระวรกายที่มีความเอิบอิ่มที่บ่งบอกถึงบารมีธรรมองค์ประกอบที่สำคัญที่จะทำให้เห็นความงามขององค์พระได้อย่างชัดเจน แสงต้องอยู่ในระดับที่พอเหมาะไม่มีตเกินไปและแสงไม่เจิดจ้าจนเกินไป มุมที่มองเห็นแล้วเกิดความงามต้องอยู่ในมุมที่ไม่สังเกตเห็น ข้าง เช่น การนั่งและการยืนต้องอยู่ในมุมตรงในระยะ 3 เมตร จะทำให้มองเห็นความงามขององค์หลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลได้อย่างชัดเจน

การวิเคราะห์ความงามทางสุนทรียศาสตร์ของหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคล ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยในครั้งนี้ ความงามทางพุทธประติมากรรมของหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลตามที่ชนะของสัมพัทธ

นิยมหลังจากได้แยกแยะแต่ละประเด็นออกมาวิเคราะห์ ทั้งด้านวัตถุ ทั้งด้านจิตใจ และด้านสภาพแวดล้อม จากการวิเคราะห์พบว่าทางด้านรูปทรงหรือวัตถุของหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลจะไม่ละเอียดงดงามตามหลักพุทธศิลป์ เช่น มหาบุรุษลักษณะ 32 ประการ จึงไม่สมบูรณ์ ซาดๆ เกินๆ แต่เมื่อนำหลักสุนทรียธาตุมานำวิเคราะห์จะพบว่าเป็นพระพุทธรูปที่แปลกหูแปลกตา ทั้งในฝีมือของช่างที่เป็นชาวบ้านธรรมดาในสมัยนั้น ทั้งวัสดุที่ใช้วัสดุที่ง่ายต่อการสร้างและมีคุณสมบัติที่ทนทานเมื่อจิตเข้าไปรับรู้องค์ประกอบด้านรูปทรงของ

องค์พระแล้วคุณค่าจะเกิดขึ้นในจิตใจของผู้ที่เข้าไปรับรู้ ประกอบกับบริบทของสังคมที่หลวงปู่ใหญ่ประดิษฐานอยู่นั้นเป็นสังคมของชาวพุทธวิถีชีวิต ศาสนา วัฒนธรรม การดำเนินชีวิตก็เป็นไปตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เมื่อนำองค์ประกอบทั้ง 3 อย่างตามแนวคิดความงามของกลุ่มสัมพัทธนิยมมาวิเคราะห์ความงามของหลวงปู่ใหญ่ชัยมงคล

จึงสรุปว่า หลวงปู่ใหญ่ชัยมงคลมีความงามทางสุนทรียศาสตร์ตามเกณฑ์ตัดสินความงามของกลุ่มสัมพัทธนิยม

References

- Banphloeng, K. (2011). The Beauty of the View of Theravada Buddhist Philosophy. *Journal of Buddhist Studies Chulalongkorn University*, 18(2).
- Khamkheuw, V. (2000). *Aesthetics*. Bangkok : Prannok Publisher.
- Komutnanon, J. (1997). *Aesthetics: the Fundamental Problem of art Philosophy and Beauty*. Bangkok : Rangsit University of Educational Technology Centre.
- Penpaisit, D. (2004). The Analytical Study of Aesthetics in Ajarntaweenandakwang's Paintings. *Thesis in Buddhist Studies*. Graduate School : mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phra Taksin Ganathikon. (2001). *Philosophy*. Bangkok : Duangkeaw Publisher.
- Phramaha Papon Katararo and Leeka, J. (2017). Wooden Buddha Statue: the Value and Principle on E-San People's Way of Life. *Dhammathas Academic Journal*, 17(2), 99-113.
- Phramaha Rangsan Gittipanyo, (2010). An Analytical Study of the Concept of Aesthetics in the Theravada Buddhism. *Thesis in Buddhist Studies*. Graduate School : Mahachulalongkornrajavidyalaya University.